

**ՀԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍՈՒՆՆԻ-ՇԻԱ
ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ
«ԱՐԱՔԱԿԱՆ ԳԱՐՆԱՆ» ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ**

2010 թ. վերջից, իսկ ավելի ստույգ՝ 2011 թ.-ից ի վեր արաբական մի շարք երկրներում սկիզբ առան հակակառավարական բողոքի աննախադեպ ցույցեր, որոնք հայտնի դարձան «արաբական գարուն» անունով: Մասնավորապես Եգիպտոսում, Թունիսում, Լիբիայում և Եմենում դրանք ուղեկցվեցին իշխանափոխությամբ, իսկ Սիրիայում ձևավորված ճգնաժամը վերաճեց միջազգային հակամարտության:

Միտված լինելով հասարակական-քաղաքական բարեփոխումների իրականացմանն ու ժողովրդավարության հաստատմանը՝ «արաբական գարունն» իրականում որոշակիորեն բարդ ու խրթին իրավիճակներ ստեղծեց Մերձավոր Արևելքում, որոնք դեռևս հանգուցալուծման փուլում են:

Իշխանափոխության հետևանքով ձևավորված վարչակարգերը չկարողացան արդարացնել սեփական հասարակությունների հույսերը: Առանձին պետություններ կորցրին ինքնիշխանությունը, իսկ շատերը հայտնվեցին փխրուն հավասարակշռության մեջ: Արաբական երկրներում աշխուժացան նաև գաղափարական տարաբնույթ ուղղվածություն և հասարակական որոշակի աջակցություն ունեցող իսլամական կրոնաքաղաքական շարժումները, որոնք մինչ այդ գործում էին ընդհատակում, կիսաօրինական դաշտում և կամ էլ արտերկրում: Առկա վայրիվերումների արդյունքում արաբական աշխարհը նահանջ ապրեց արդիականությունից: Որքան էլ պարադոքսալ է, ժողովրդավարության, մարդու իրավունք-

ների, խոսքի ազատության, տնտեսության ազատականացմանը և սոցիալական արդարությանը միտված շարժումները ճանապարհի հարթեցին պահպանողական, արմատական, ինչպես նաև մոլեկրոն շարժումների ու գաղափարախոսությունների առաջխաղացման համար: Ասվածի ապացույցը Եգիպտոսում «Մուսուլման եղբայրների» և նրա քաղաքական թևի՝ «Ազատություն և արդարություն» կուսակցության իշխանության գալն էր⁵⁹, նաև սալաֆիական ուղղվածությամբ «Ան-Նուռ» շարժման մուտքը Եգիպտոսի օրենսդիր մարմին⁶⁰: Ոչ պակաս ցայտուն օրինակ է «Իսլամական պետության» առաջացումը:

Ընդհանուր առմամբ «արաբական գարնան» գործընթացներն ի հայտ բերեցին Մերձավոր Արևելքում գոյություն ունեցող միջդավանական, միջցեղային, միջկրոնական, միջէթնիկ ու նաև սոցիալական այն հակասությունները, որոնք մինչ այդ չեզոքացվում էին արաբական աշխարհի երկարամյա առաջնորդների և նրանց կողմից ստեղծված կայուն անվտանգության համակարգերի շնորհիվ: Լուրջ մարտահրավերներ ձևավորվեցին կրոնադավանական փոքրամասնությունների, այդ թվում՝ քրիստոնյաների համար, որոնց շրջանում աստիճանաբար մեծացան արտագաղթի ծավալները: Ասվածի ապացույցը նաև Մերձավոր Արևելքի և Սիրիայի հայ համայնքների վիճակն է⁶¹:

Բացի նշված իրողություններից, «արաբական գարունը» նպաստեց սուննի և շիա աշխարհաքաղաքական դա-

⁵⁹ The Egyptian Experience of the Muslim Brotherhood in Power 2012-2013. A Report 9 Bedford Row International, June 3, 2015, p. 108.

⁶⁰ The Nour Party Goes Dim, Nov. 21, 2015, <http://foreignpolicy.com>.

⁶¹ Այս մասին տե՛ս Ն. Հովհաննիսյան, Մերձավոր Արևելքի և Սիրիայի հայկական համայնքները և նրանց հեռանկարը:

<http://www.psaa.am/hosting/file/PDF->

[s/Dr.%20Prof.%20Nikolay%20Hovhannisyan%20Speech%20ARM.pdf](http://www.psaa.am/hosting/file/PDF-s/Dr.%20Prof.%20Nikolay%20Hovhannisyan%20Speech%20ARM.pdf)

շինքների միջև հարաբերությունների էլ ավելի սրմանը: «Արաբական գարնան» դեպքերը նոր ազդակներ հաղորդեցին ավանդական ու խորքային այն հակասություններին, որոնք գոյություն ունեին վերջիններիս միջև՝ մի կողմից ի դեմս Իրանի Իսլամական Հանրապետության (ԻԻՀ), մյուս կողմից՝ Սաուդյան Արաբիայի Թագավորության (ՍԱԹ):

Նշենք, որ սուննիական և շիայական թևերի միջև նորագույն շրջանում հակասություններ ու մրցակցություն եղել են դեռևս Սաուդ պատերազմի տարիներին, որոնք ցայտուն ի հայտ եկան 1979 թ. Իրանի Իսլամական հեղափոխության հաղթանակից հետո, երբ հեղափոխության առաջնորդ ու գաղափարախոս այաթոլլա Խոմեյնին ծրագրում էր արտահանել շիայական հեղափոխությունը դեպի արտաքին աշխարհ: Այս իրողությունը մտահոգություն առաջացրեց Պարսից ծոցի արաբական միապետությունների շրջանում, որտեղ շիայական համայնքներ կային⁶²: Առաջին տագնապողներից մեկը հենց Սաուդյան Արաբիան էր, որի Արևելյան նահանգում և այլ շրջաններում բնակվում են 10-15 միլիոն շիաներ: Սաուդյան Արաբիայում շիա մուսուլմանները ենթակա են տարաբնույթ խտրությունների⁶³:

Հատկանշական է, որ իրանա-իրաքյան ութամյա պատերազմի (1980-1988 թթ.) պատճառներից մեկն էլ իրականում կապված էր Իրանի հարցում Սադդամ Հուսեյնի ունեցած մտավախության հետ⁶⁴՝ հաշվի առնելով այն փաստը, որ Իրաքի բնակչության մոտ վաթսուն տոկոսը շիաներ էին⁶⁵:

⁶² St' u Vali Nasr, The Shia Revival. The Conflict within Islam will Shape the Future, USA, 2006.

⁶³ The Shiite Question in Saudi Arabia, Middle East Report N°45 – 19 September 2005, International Crisis Group; World Report 2015: Saudi Arabia, <https://www.hrw.org/world-report>.

⁶⁴ FBI interviews detail Saddam Hussein's fear of Iran, WMD bluff, July 2, 2009, <http://edition.cnn.com>.

⁶⁵ Ethnic and Religious Groups in Iraq, <http://usiraq.procon.org>.

Հարկ է նշել, որ «արաբական գարնան» դեպքերից հետո Իրանի և Սաուդյան Արաբիայի միջև առաջին լուրջ առճակատումը տեղի ունեցավ Բահրեյնում, այսինքն՝ երրորդ երկրում, որտեղ 2011 թ.-ից հետո սկիզբ առավ հասարակական-քաղաքական հուզումների հսկա ալիք։ Նշենք, որ Բահրեյնի բնակչության մեծ մասը տեղաբնիկ շիաներ են, շատ դեպքերում՝ իրանական ծագմամբ⁶⁶։ ԻԻՀ-ում համարում են, որ Բահրեյնը պատմական Իրանի մի մասն է, որտեղ 1873 թ. հաստատվել էր Արաբիայի Ուտբա ցեղից սերող Ալ Խալիֆաների դինաստիան, իսկ շրջանը՝ արաբականացվել։ Դեռևս 1957 թ. Իրանի խորհրդարանը հռչակեց Բահրեյնը Իրանի 14-րդ նահանգ⁶⁷։

Արդեն 2011 թ. մարտին իրավիճակը Բահրեյնում դուրս էր գալիս վերահսկողությունից։ Ցուցարարները, որոնք Մարգարտի հրապարակում անժամկետ նստացույց էին հայտարարել, առաջ էին քաշում մարդու իրավունքների պաշտպանության, տնտեսական և քաղաքական ոլորտներում ազատականացման մի շարք պահանջներ⁶⁸։

Ստեղծված պայմաններում Սաուդյան Արաբիայի թագավորական ընտանիքն իր հետ ազգակցական կապեր ունեցող Բահրեյնի վարչակարգին օժանդակելու նպատակով մարտի 24-ին սահմանափակ զորամասեր մտցրեց Մանամա «Թերակղզու վահան» գործողության շրջանակներում։ Էռ-Ռիադը մտավախություն ուներ, որ հակառակ դեպքում Իրանը կշտապեր ավելի ակտիվ կերպով ներգրավվել Բահրեյնում ընթացող գործընթացներին, իսկ շիայական հուզումների ալիքը կներթափանցեր երկրի Արևելյան նահանգ։

⁶⁶ Bahrain Population 2016, <http://worldpopulationreview.com>.

⁶⁷ Fred M. Shelley, Nation Shapes. The Story Behind the worlds Border, ABC-CLIO (April 23, 2013), p. 398.

⁶⁸ The Bahraini uprising. Four years later, The Atlantic, Jan 21, <http://www.theatlantic.com>.

Չնայած պաշտոնական հաղորդագրությանը, որ սաուդական զորամասերը Բաիրեյն են ժամանել՝ պաշտպանելու երկրի կարևորագույն ենթակառուցվածքները և վերականգնելու կարգուկանոնը, պարզ էր, որ իրական նպատակը Մանամալում շիայական խռովությունը ճնշելն էր⁶⁹: Թեև սաուդական միջամտության արդյունքում իշխանափոխությունը Բաիրեյնում կասեցվեց, սակայն սուննիական և շիայական համայնքների միջև արտաքին միջամտության պատճառով խորացավ միջհամայնքային լարվածությունը⁷⁰:

Ամեն պարագայում Բաիրեյնում ցույցերի ճնշելը չխափարեց, որպեսզի ՍԱԹ-ի շիայաբնակ շրջաններում ընդվզումներ լինեն: 2011 թ. փետրվար-մարտից հակաշիայական խտրականության դեմ ցույցեր տեղի ունեցան շիայաբնակ Կատիֆում, Հոֆուֆում, Ալ-Ավամիայում, նույնիսկ Էռ-Ռիադում՝ շարունակվելով 2012-2013 թթ. ընթացքում⁷¹:

Հատկանշական է, որ Պարսից ծոցի քաղաքական վերնախավերի և այլևայլ շրջանակներում կար այն տեսակետը, որ թե՛ Բաիրեյնի և թե՛ ՍԱԹ-ի Արևելյան նահանգի հուզումները կազմակերպել են իրանական հատուկ ծառայությունները, իսկ տեղական շիայական համայնքների արմատական տարրերը ծառայում են որպես «հինգերորդ շարասյուն»⁷²:

Սաուդա-իրանական լարվածության հաջորդ հանգրվանը Սիրիան էր, որտեղ 2011 թ. մարտից սկսված հակակառավարական բողոքի գործողությունները վերաճեցին քաղաքացիական պատերազմի, իսկ որոշ ժամանակ անց՝ միջազգային հակամարտության: Թե՛ Իրանը և թե՛ Սաուդյան

⁶⁹ Железнов А.А. «Бахрейнская проблема» Саудовской Аравии, 16 января, 2014. <http://www.iimes.ru>.

⁷⁰ Նույն տեղում:

⁷¹ Նույն տեղում:

⁷² Նույն տեղում:

Արաբիան ներգրավվեցին սիրիական խնդրում որպես հակառակորդ կողմեր: Սաուդյան Արաբիան դաշինքի մեջ էր Թուրքիայի և Կաթարի հետ, ովքեր նույնպես հետամուտ էին Բաշար Ալ-Ասադի իրանամետ վարչակարգի անհապաղ տապալմանն ու Սիրիայում սուննիամետ ուժերի իշխանության հաստատմանը: Մյուս կողմից, Իրանը Սիրիան համարում էր տարածաշրջանում իր հենակետն ու «Հիզբալլահի» հետ համագործակցության շղթայի կարևորագույն մասը՝ հետամուտ լինելով Ալ-Ասադի վարչակարգի աջակցությանը դիվանագիտական, ռազմատեխնիկական և այլևայլ ոլորտներում: Հետաքրքրություն է ներկայացնում այն փաստը, որ մարդու և մասնավորապես փոքրամասնությունների իրավունքների ոլորտներում բազմաթիվ խնդիրներ ունեցող ՍԱԹ-ը, որի պետական գաղափարախոսության հիմքում ընկած է սուննի իսլամի ամենաարմատական ուղղություններից մեկը՝ վահաբականությունը (որը փաստորեն սալաֆիականության սաուդական մեկնաբանությունն է), առաջ էր քաշում Սիրիայում ժողովրդավարության հաստատման և մարդու իրավունքների պաշտպանության հետ կապված հարցեր: ՍԱԹ-ի գործունե միջամտությամբ 2011-2015 թթ. դադարեցվեց Սիրիայի անդամակցությունն Արաբական պետությունների լիգային, իսկ 2012 թ.-ից՝ Իսլամական համագործակցության կազմակերպությանը⁷³:

Սաուդյան Արաբիան հսկայածավալ միջոցներ ներդրեց սիրիական արմատական ընդդիմությանն աջակցելու, զինելու ու ֆինանսավորելու հարցում: Սիրիայում կառավարական զորքի դեմ կռվող մի շարք վահաբական ռազմաքաղաքական խմբավորումներ ունեն սաուդական հովանավորություն: Բացի այդ, ՍԱԹ-ը համարվում է «Դաիշին» օժան-

⁷³ Organisation of Islamic Cooperation Suspends Syria, Aug 15, <http://www.reuters.com>.

դակած պետություններից մեկը⁷⁴:

Հարկ է նշել, որ սիրիական ճգնաժամի արդյունքում երկիրը մասնատվեց, կորցրեց ինքնիշխանությունը, հարյուրհազարավոր սիրիացիներ մահացան, միլիոնավորները դարձան փախստականներ, իսկ 2014 թ. հուլիսի 29-ին Դաիշը Սիրիայի և Իրաքի որոշ տարածքների վրա հռչակեց «Իսլամական պետություն» խալիֆայությունը, որը տարածաշրջանի անվտանգությանը, փոքրամասնություններին, ոչ սալաֆիական ուղղվածությամբ մուսուլմաններին, առհասարակ միջին-արևելյան քաղաքակրթությանն ու մշակույթին ուղղված լրջագույն սպառնալիք է: Այս հարցում իր ծանրակշիռ մեղքի բաժինն ունի Սաուդյան Արաբիայի Թագավորությունը, որի քաղաքականությունը վերջնական հարված հասցրեց նաև արաբական միասնության ու համերաշխության գաղափարին:

«Արաբական գարնան» դեպքերից որոշ ժամանակ անց ՍԱԹ-ի և Իրանի մրցակցության մեկ այլ թատերաբեմ դարձավ Եմենը, որտեղ նոր թափ ստացած քաղաքացիական պատերազմը կանխելու նպատակով, ընդառաջ գնալով նախագահ Աբդ Ռաբուհ Մանսուր Հադիի խնդրանքին, ԱՄՆ-ի աջակցությունն ունեցող ՍԱԹ-ի առաջնորդած դաշինքն արաբական ինը երկրի մասնակցությամբ 2015 թ. մարտի վերջից օդային հարվածներ հասցրեց շիա իսլամի զեյդիական ուղղությունը դավանող ապստամբների դիրքերին: Նշենք, որ զեյդիների ռազմաքաղաքական կառույցի անդամները կոչվում են հուսիներ՝ շարժման հիմնադիր և առաջնորդ շեյխ Հուսեյն Բադր Ադ-դին Ալ-Հուսիի անունով, ով մահացել է 2004 թ. սեպտեմբերին Եմենում զեյդիների ապստամբության ժամանակ⁷⁵: Ի դեպ, 2004 թ.-ից ի վեր Եմենում տեղի են

⁷⁴ Carol E. B. Choksy, Jamsheed K. Choksy, The Saudi Connection: Wahhabism and Global Jihad, May/June, 2015, <http://www.worldaffairsjournal.org>.

⁷⁵ Yemeni forces kill rebel cleric, 10 September, 2004, <http://news.bbc.co.uk>.

ունեցել մի շարք զեյդիական հուզումներ, որոնք առավելապես ղեկավարվել են Հուսիների ընտանիքի կողմից: 2009 թ. հուզումների ժամանակ զեյդիները ներխուժեցին Սաուդյան Արաբիայի հարավային շրջաններ և մի քանի սահմանամերձ գյուղեր գրավեցին, ինչը լուրջ տագնապ առաջացրեց Էռ-Ռիադում⁷⁶:

2014-2015 թթ. հուսիները եմենում կարողացան գրավել բազմաթիվ մեծ ու փոքր բնակավայրեր, ինչպես նաև ռազմավարական նշանակություն ունեցող մի շարք օբյեկտներ: 2015 թ. հունվարի վերջերին նրանք գրավեցին Սանայի պետական հեռուստաընկերությունը, անվտանգության ծառայության շենքը և նախագահի նստավայրը: Ստեղծված իրավիճակում հունվարի 22-ին թե՛ նախագահ Աբդ. Ռաբուի Մանսուր Հադիին և թե՛ կառավարության անդամները հրաժարական տվեցին՝ հայտնվելով տնային կալանքի մեջ: Փետրվարին Հադիին հաջողվեց փախչել Ադեն՝ հռչակելով այն եմենի ժամանակավոր մայրաքաղաք: Փետրվարի 6-ից իշխանությունն անցավ հուսիներին: Դե ֆակտո նախագահ դարձավ Հեղափոխական կոմիտեի առաջնորդ Մուհամմադ Ալի Ալ-Հուսին: Երբ մարտի 25-ին հուսիները գրավեցին Ադենը, նախագահ Հադիին փախավ Սաուդյան Արաբիա՝ օգնություն խնդրելով Պարսից ծոցի համագործակցության խորհրդից՝ վերականգնելու երկրի սահմանադրական կարգը: Ի վերջո, մարտի 26-ին դաշինքը սկսեց եմենի օդային հարվածները, որոնք կրում էին «Փոթորիկ վճռականության» անվանումը⁷⁷: Դրանք շարունակվում են մինչ օրս: Օդային հարվածների երկար ու ձիգ ամիսների ընթացքում վնասվել են բազմաթիվ պետական և մասնավոր շենքեր, հիվան-

⁷⁶ Saudis 'in a Panic Mode' as Shi'ite Rebels Move North from Yemen, December 4, 2009, <http://www.worldtribune.com>.

⁷⁷ Saudi Arabia Launches Yemen Air Strikes as Alliance Builds against Houthi Rebels, 26 March, <http://www.theguardian.com>.

դանոցներ, արդյունաբերական օբյեկտներ, հազարավոր անմեղ քաղաքացիներ ու զինվորականներ են մահացել: Օդային հարվածները խիստ քննադատության արժանացան Իրանի կողմից՝ որպես Եմենի ինքնիշխանությանն ուղղված քայլ, որպես Եմենի ժողովրդի ցեղասպանություն⁷⁸:

Նշենք, որ Եմենի ներքաղաքական գործողություններին ներքաշված է նաև Արաբական թերակղզու Ալ-Կաիդայի մասնաճյուղը⁷⁹, ինչպես նաև «Դաիշը», որոնք պատասխանատու են մի շարք ահաբեկչական գործողությունների համար: Հատկանշական է, որ նրանք Եմենում ունեն իրենց օրակարգը՝ կապված իսլամական պետության ստեղծման հետ⁸⁰:

Օդային հարվածներն այդպես էլ չկարողացան կասեցնել Եմենում սկիզբ առած քաղաքացիական պատերազմն ու վերականգնել երկրի կայունությունը, չնայած Հադիին վերադարձավ Ադեն, իսկ հուսիները Սանայում շարունակեցին իշխանության մաս կազմել: Իր նորագույն շրջանի պատմության մեջ միասնականության խնդիր ունեցող Եմենը հերթական անգամ հայտնվեց ճգնաժամի մեջ, որտեղ բազմաթիվ այլ խնդիրների կողքին բացասական դեր խաղացին թե՛ սուննի-շիա հակամարտությունը և թե՛ Իրանի ու Սաուդյան Արաբիայի միջև գոյություն ունեցող հակասությունները: ՍԱԹ-ի գործողությունները Եմենում կարելի է տարբեր տեսանկյուններից մեկնաբանել՝ որպես արտաքին միջամտություն, որպես Եմենա-սաուդական սահմանների, Եմենի սահմանադրական կարգի, ինչպես նաև Պարսից ծոցի անվտանգության պաշտպանությանը միտված քայլ, ինչը նպատակ ունի զերծ պահելու Եմենն Իրանի միջամտությունից և շիայական

⁷⁸ Iran's Leader Says Saudi Air Strikes Causing Genocide, April 9, <http://www.reuters.com>.

⁷⁹ Нечитайло Д.А. «Аль-Каида» в Йемене, <http://www.iimes.ru>.

⁸⁰ Yemen Crisis: Who is Fighting Whom?, March, 26, <http://www.bbc.com>.

կառավարումից: Մյուս կողմից, հուսիների գործողությունները կարելի է բնորոշել որպես անթաքույց իրանական հովանավորություն ունեցող շիայական հուզումներ, որոնք հազիվ թե նման հաջողություններ ունենային առանց Թեհրանի և «Հիզբալլահի» գործուն անջակցության⁸¹:

Փաստորեն Իրանի և Սաուդյան Արաբիայի մրցակցությունը եմենում հանգեցրեց ոչ միայն քաղաքացիական, այլև տարածաշրջանային պատերազմի՝ իր բոլոր բացասական հետևանքներով⁸²:

Սաուդյան Արաբիայի և Իրանի միջև վերջին լարվածությունը կապված էր 2016 թ. հունվարի 2-ին ՍԱԹ-ում շիա խարիզմատիկ հոգևորական Նիմր Ալ-Նիմրի մահապատժի հետ, ով մեղադրվում էր ահաբեկչության մեջ⁸³: Այս դեպքը բողոքի լայնածավալ ալիք առաջացրեց Իրանում, խիստ քննադատությամբ հանդես եկան Իրանի իշխանություններն ու իրանական հասարակությունը⁸⁴: Հարձակումներ տեղի ունեցան Իրանում սաուդական դիվանագիտական ներկայացուցչությունների վրա: Արդյունքում Սաուդյան Արաբիան խզեց Իրանի հետ դիվանագիտական հարաբերությունները՝ ձեռնամուխ լինելով հակաիրանական քարոզչությանը⁸⁵: Իսլամական երկու պետությունների միջև սկիզբ առած ճգնաժամը քննարկման առարկա դարձավ թե՛ Պարսից ծոցի համագործակցության խորհրդի, թե՛ Իսլամական համաժողով կազմակերպության համապատասխան հանդիպումներում,

⁸¹ Рябов П.П. Саудовская Аравия: «Йеменский ответ» Ирана. <http://www.iimes.ru>.

⁸² How Yemen's Civil Conflict Turned Into a Regional Proxy War, May 4, 2015, <http://www.thenation.com>.

⁸³ Sheikh Nimr al-Nimr: Saudi Arabia executes top Shia cleric, Jan 2, <http://www.bbc.com>.

⁸⁴ Iran says Saudi Arabia will 'pay a high price' for execution of Shiite cleric Nimr al-Nimr, Jan 2, <http://www.abc.net.au>.

⁸⁵ Об обострении саудовско-иранских отношений, <http://www.iimes.ru>.

որտեղ դատապարտվեց Իրանի միջամտությունը ՍԱԹ-ի ներքին գործերին⁸⁶:

Ամեն պարագայում Իրանի դեմ ուղղված ՍԱԹ-ի քայլերն, ըստ էության, սադրանք էին, որոնք մի շարք պատճառներ ունեին: ՍԱԹ-ին անհանգստացնում էր «ութնյակի» հետ հաջող բանակցություններից հետո Իրանի դեմ մի շարք պատժամիջոցների չեղարկումը, ինչը հնարավորություն էր տալիս Թեհրանին վերականգնելու տնտեսությունը, երկրի միջազգային նշանակությունն ու կշիռը՝ դուրս գալով նավթի միջազգային շուկա, ինչը նավթի գների անկման համատեքստում ՍԱԹ-ի կողմից դիտարկվում էր որպես լուրջ մրցակցություն⁸⁷:

Այսպիսով, Իրանի և Սաուդյան Արաբիայի միջև հակասությունները նոր փուլ մտան «արաբական գարնան» դեպքերից հետո: Երկու երկրների միջև մրցակցությունը տասնամյակների պատմություն ունի և միտված է տարածաշրջանում առաջատար և ազդեցիկ դիրքերի, ինչպես նաև իսլամական աշխարհում առաջնորդության ձեռքբերմանը: Չնայած Իրանի և Սաուդյան Արաբիայի մրցակցությունը շատ դեպքերում գիտակցվում է որպես շիա-սուննի հակամարտություն, սակայն առկա հիմնական խնդիրներն ավելի շատ ընկալելի են աշխարհաքաղաքական հարթության մեջ: Ամեն պարագայում մերձավորարևելյան այս երկու պետությունների միջև գոյություն ունեցող խնդիրները խիստ բացասական հետևանքներ ունեն տարածաշրջանի կայունության, զարգացման և հեռանկարի վրա: Իրանի և Սաուդյան Արաբիայի՝ տարածաշրջանի երկրների ներքին գործերին միջամտելը, ինչպես նաև սուննիական և շիաական գործոնի շահարկումը հանգեցնում են իսլամական աշխարհի երկփեղկվածությանը,

⁸⁶ Muslim Countries Condemn Iran, Jan 22, <http://thearabdailynews.com>.

⁸⁷ Железнов А.А. Казнь шейха Нимра ан-Нимра в Саудовской Аравии: возможные причины и последствия. <http://www.iimes.ru>.

սուննիական և շիայական համայնքների միջև անտագոնիզմի խորացմանը, իսլամական աշխարհի աղճատմանը, միջցեղային ու միջդավանական թշնամության ձևավորմանը: Ի դեպ, այս իրողություններն իրենց բացասական ազդեցությունն են ունենում ոչ միայն տարածաշրջանային, այլև միջազգային հարթության մեջ: Երկու երկրների միջև առկա լարվածությունն էականորեն նպաստում է մոլեկրոնության և կրոնական ծայրահեղականության աճին, ինչպես նաև օգնում է արտաքին դերակատարներին՝ միջիսլամական հակասություններն օգտագործելով՝ միջամտել Մերձավոր Արևելքի ներքին գործերին: Ասվածի ապացույցը «արաբական գարնան» դեպքերն էին, որոնց արդյունքում Մերձավոր Արևելքի անվտանգության համակարգը փլուզվեց կամ հայտնվեց փխրուն հավասարակշռության մեջ: Ներիսլամական հակասությունները նպաստեցին մի շարք պետությունների՝ Իրաքի, Սիրիայի, Լիբիայի, Եմենի ինքնիշխանության և ամբողջականության փլուզմանը:

Ներկայումս Իրանի և Սաուդյան Արաբիայի միջև առճակատումը հանգուցալուծման և նահանջի որևէ միտում չունի և հղի է անկանխատեսելի վտանգներով: Այսօր չլուծված են մնում այն հակամարտությունները, որոնցում ներգրավված են թե՛ Իրանը և թե՛ Սաուդյան Արաբիան: Քանի դեռ սուննի-շիա հակամարտության օջախներ կան Սիրիայում, Իրաքում, Եմենում, Բահրեյնում, Լիբանանում և այլն, հակասությունները հետագա զարգացումներ կունենան: Իսլամական աշխարհի շիայական բազմաթիվ համայնքներ, որոնք տասնամյակներ շարունակ եղել են լուսանցքային դերում, վերջին շրջանի զարգացումներից հետո առաջատար դիրքերում մնալու համար կշարունակեն պայքարել: Այսուհետև նույնպես Իրանը կաջակցի արաբական աշխարհի շիայական համայնքներին և կօգտագործի շիայական գործոնն իր դիրքերն ամրապնդելու համար: Մյուս կողմից, Սաուդյան

Արաբիայի մերձավորարևելյան քաղաքականության շատ ուղենիշներ հետալսու պայմանավորված կլինեն ոչ միայն տարածաշրջանում հավակնոտ քաղաքականություն վարելու Էռ-Ռիադի շարունակական ձգտման, այլև նավթային գործոնի նշանակության նվազման հետ: ՍԱԹ-ի հետ կապված գործընթացներում կարևոր դերակատարություն կունենան նաև թագավորության հարցում ԱՄՆ-ի մոտեցումները: Չի բացառվում, որ նավթի գների և նավթային ռեսուրսների նկատմամբ հետաքրքրությունների կրճատման հետևանքով ԱՄՆ-ը վերանայի իր քաղաքականությունը տարածաշրջանի իր հիմնական դաշնակիցների, այդ թվում՝ Պարսից ծոցի միապետությունների նկատմամբ: